

ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА

Макуха С.М., завідувач кафедри фінансів

Одеський державний аграрний університет

***Ключові слова:** виробництво, зерно, допомога, фінанси, фонди, кредити, компенсації, лізинг, зростання, держава, програма, технології, інновації, урожайність.*

***Анотація.** Обґрунтовуються необхідність та наукові основи удосконалення фінансового механізму стимулювання розвитку виробництва зерна в умовах трансформації економіки України. З'ясовуються прямі та зворотні зв'язки і характер впливу фінансових чинників на розвиток виробництва зерна як провідного сегменту сільськогосподарської галузі.*

Вступ. В сучасних умовах фінансова система є основою для господарської діяльності будь-якого суб'єкта економіки. А з огляду на етап трансформаційних перетворень в Україні, фінансовим стимулам розвитку належить особлива роль, яка в найближчій перспективі ще посилиться. Особливу значимість дія фінансових стимулів набуває в сільськогосподарській сфері. Фінансове стимулювання діяльності аграріїв необхідне тому, що через об'єктивні причини вони постійно відчувають брак фінансових ресурсів який може бути усунений за допомогою втручання держави.

Актуальність проблеми. Зерновиробництво в структурі аграрної продукції України є домінуючим. А такі події останніх років, як активне формування ринкової складової господарського механізму та вступ України до СОТ значно посилили увагу суспільства і бізнесу до можливостей застосування фінансових регуляторів розвитку виробництва сільськогосподарської продукції. Усе зазначене робить актуальним дослідження проблем використання фінансових стимулів розвитку виробництва зерна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кредитно-фінансової підтримки розвитку виробництва сільськогосподарської продукції, в тому числі і зерновиробництва, в своїх дослідженнях розглядають такі фахівці, як Алексійчук В.М., Бородіна О.М, Гайдучський П.І., Дем'яненко М.Я., Колотуха С.М., Косодій

Р.П., П.А. Лайко, Мармуль Л.О., Малік М.Й., Непочатенко О.О., Полозенко Д.В., Саблук П.Т., Танклевська Н.С. та інші. В публікаціях зазначених та інших авторів доводиться, що обмежені можливості самофінансування переважної кількості вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників зумовлюють пошук джерел поповнення їх фінансових ресурсів. Крім того, сільське господарство – це сфера, де кредитні ресурси відіграють вирішальну роль через специфіку сільськогосподарської діяльності [4, с. 61]. Така специфіка обумовлюється значним розривом між часом вкладення і надходження коштів, безперервністю процесів відтворення, значною тривалістю виробничих циклів, підвищеним ризиком через істотну залежність від зовнішніх факторів, природну нееквівалентність міжгалузевого обміну, високою капіталомісткістю та порівняно низькою фондівіддачею. Тому, з об'єктивних причин, сільськогосподарська галузь потребує «науково обґрунтованих специфічних режимів і механізмів кредитування» [3, с. 37].

Мета статті. Головною задачею дослідження є з'ясування прямих та зворотних зв'язків і характеру впливу фінансових чинників на розвиток виробництва зерна як провідного сегменту сільськогосподарської галузі. В межах головної задачі вирішується завдання визначення ролі фінансових стимулів в формуванні структури зерновиробництва з метою розробки і обґрунтування найбільш ефективних шляхів впливу на економічну динаміку через монетарні канали в умовах трансформації економіки України.

Результати дослідження. В сучасних умовах споживачі витрачають, як правило, більше 20% своїх доходів на продукти харчування та інші сільськогосподарські товари. Аграрному сегменту господарського механізму належить особлива роль через те, що він формує 17 % ВВП та близько 60 % фонду споживання населення [1, с. 3]. Таким чином, саме в аграрній сфері закладаються істотні підвалини подальшого розвитку інших економічних галузей, сфер та сегментів. Все це вимагає перерозподілу фінансових ресурсів суспільства на користь сільськогосподарської галузі, особливо її провідної частини – виробництва зерна. Серед об'єктивних причин потреби перерозподілу суспільних

фінансових потоків на користь сільськогосподарського виробництва - сезонність господарювання, специфіка продукту виробництва, яка, зазвичай, обмежує можливості його довготривалого зберігання та вимагає подальшої обробки, велика частка ручної праці порівняно з промисловим виробництвом, як правило, віддаленість від ринків збуту та порівняно дрібні розміри виробництва. Зернове господарство в цій схемі займає провідне місце з наступних причин. Саме зерно та його продукти являються основними компонентами харчування, виробництва тваринницької продукції, яка споживається людиною, а також виробництва промислової продукції, лікарських препаратів та інших виробів [6, с. 79]. Тому, виважена фінансова підтримка виробництва зерна в Україні справа не суперечлива. Мова йде лише про визначення оптимальних обсягів, напрямів, темпів, форм та методів здійснення державою фінансового стимулювання. У якості основної ланки прикладення зусиль виступає фінансове стимулювання розвитку виробництва зерна. Особлива увага приділяється розвитку через те, що саме розширене, а не просте відтворення даного сегменту здатне забезпечити передачу імпульсів зростання іншим економічним сегментам. При визначенні вектора застосування заходів фінансової підтримки українських виробників зерна варто максимально використати той досвід, що вже накопичений розвинутими країнами світу. Так у США створено спеціальне Агентство з обслуговування фермерів, яке призначено надавати фінансові послуги сільськогосподарським товаровиробникам, розповсюджена діяльність товарно-кредитної корпорації, фермерських гарантійних фондів, фермерських кооперативних банків та інших інституцій. У Франції передбачено стягнення спеціальних податків з метою формування фондів, що здійснюють підтримку сільськогосподарських товаровиробників. В Японії держава гарантує (під заставу майна компанії) приватним банкам своєчасне погашення кредитів [3, с. 38]. Тому формування в Україні дієздатних державних інститутів фінансового стимулювання виробництва зерна висувається на перший план. В той же час, безоглядне перенесення західного досвіду в нашу дійсність без урахування особливостей періоду економічного розвитку може тільки перешкодити економіці України. Особливо

небезпечним є витягування з зарубіжного досвіду окремих елементів системи фінансового стимулювання аграрної галузі та використання їх без урахування специфіки виробничих відносин, традицій та історії розвитку, господарчих форм, що властиві саме Україні.

Серед основних причин виникнення проблем в аграрній сфері України «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року» виділяє недостатній рівень фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва та соціальної сфери села [1, с. 4]. З метою реалізації функцій держави щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників в програмі пропонується запровадження механізму надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки, спрямованої на забезпечення здійснення посівів сільськогосподарських культур насінням сортів і гібридів високих репродукцій, дотримання вимог сучасних технологій [1, с. 12]. В межах реалізації цього завдання знаходиться удосконалення механізму фінансового стимулювання розвитку виробництва зерна. Враховуючи те, що у системі складових розвитку зерновиробництва провідне місце займає підвищення врожайності зернових культур, саме на цей сегмент мають бути спрямовані основні фінансові потоки. Підвищення врожайності зернових культур набуває значення на фоні загальної тенденції скорочення посівних площ під зерновими культурами. Так, за 1980 – 2004 роки у світі площі під усіма зерновими скоротилися на 5,4%, скорочення посівних площ спостерігається і в Україні. В цих умовах зростання обсягів виробництва зерна досягається виключно за рахунок підвищення врожайності. Так, за 1980 – 2004 роки підвищення врожайності зернових відбулося у світі на 55%, в Європі – на 56,6%, Північній Америці – на 70,2%, Південній Америці – на 92,2% [6, с. 80]. Усе зазначене обумовлює нагальну потребу вдосконалення фінансових форм, методів та інструментів стимулювання розвитку виробництва зерна в Україні з метою кардинального підвищення його врожайності.

Сьогодні в Україні в системі важелів фінансового стимулювання виробників зерна провідне місце займає сільськогосподарське кредитування, яке представлено двома сегментами – організованим кредитуванням, регулювання

якого носить публічно-правовий характер і неформалізованим, що діє на основі приватноправового кредитування [5, с. 70]. Якщо така форма підтримки виробників зерна, як надання кредитів, особливо короткострокових, ще розвинута в Україні, то застосування інших важелів – програми здешевлення техніки, підтримка страхування сільськогосподарських ризиків, пільгове кредитування інноваційної діяльності, здешевлення кредитів за допомогою часткової компенсації ставки за кредитами комерційних банків, лізинг, іпотечне кредитування та інші, ще носять обмежений характер. Крім того, досить повільно у нас здійснюється фінансова підтримка таких заходів, як інформування сільськогосподарських товаровиробників про тенденції кон'юнктурних змін ринку, вартість форвардних, або ф'ючерсних угод, фінансування виставок, пошук партнерів по бізнесу, допомога в просуванні товару, тощо. Поряд з тим, останнім часом впровадження державного механізму здешевлення кредитів та інші заходи сприяли помірному зростанню обсягів довгострокового кредитування сільськогосподарських товаровиробників. В той же час, низький рівень платоспроможності сільськогосподарської галузі знижує її привабливість для банківських установ. Так із 900 сільськогосподарських підприємств Вінницької області у 2005 році лише 112 одержали банківські кредити, а з 28 банків лише 11 кредитують селян [2, с. 76]. Заслуговує уваги подальша розробка й удосконалення існуючих фінансових стимулів розвитку виробництва зерна. Так, більшість аграріїв України мають можливість скористатися компенсацією, що здешевлює вартість сільськогосподарської техніки, яка купується, або використати лізингову схему. З однієї сторони, компенсація надає можливість придбати техніку за меншу ціну. Але така операція веде до того, що аграрії змушені спочатку одноразово сплатити повну вартість техніки, а вже потім за допомогою спеціальних процедур отримувати компенсацію. Звісно, що суму приблизно у 100 тис. грн. (приблизна вартість однієї одиниці сільгосптехніки) не кожен виробник сільськогосподарської продукції має вільною. Безумовно, є можливість звернутися до банківського кредитування, але це виступатиме як фактор, що робить угоду більш дорогою. Тому окремі погодяться сплачувати більше, але

невеликими частками, що робить лізинг більш прийнятним для аграріїв, які не можуть одноразово оплатити всю вартість техніки або взяти кредит для її покупки, щоб потім одержати компенсацію з бюджету. В той же час, до переваг компенсації можна віднести і те, що, у разі використання схеми компенсації, техніку селянин набуває у свою приватну власність. А це в подальшому дає йому можливість використовувати її у якості застави з метою отримання кредиту, або в інших цілях. Лізинг, як відомо такої можливості не дає.

Висновки.

Особливо актуальним стимулювання розвитку виробництва зерна стає на фоні того, що саме сільськогосподарська галузь останньою виходить із кризового стану економіки. Тому програми фінансового стимулювання розвитку (розвитку, а не відтворення у обсягах попередніх періодів) здатні забезпечити реалізацію прагнень України до продовольчої безпеки. Ретельного вивчення та професійного узагальнення в цьому плані потребує багатий досвід підтримки виробників зерна в таких країнах, як, Канада, Китай, Німеччина, Польща, Росія, США, Франція, Японія. З метою набуття досвіду ринкової поведінки, та посилення на цій основі конкурентноздатності вітчизняного виробництва зерна, популяризації вітчизняної продукції доцільна розробка та реалізація спеціальної програми фінансування участі виробників зерна у міжнародних спеціалізованих виставках і ярмарках. Крім того, корисно створити спеціальну робочу групу при Мінагрополітики з метою підготовки пропозицій до проекту Податкового кодексу в частині оподаткування виробництва зерна. Об'єктивні потреби розвитку виробництва зерна вимагають розробити та впровадити спеціальну програму формування в Україні системи спеціалізованих сільськогосподарських банків.

Література

1. *Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року.* // *Економіка АПК, 2007, № 11 С. 3 – 31.*
2. *Колотуха С.М. Кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників / С.М. Колотуха // Економіка АПК, 2006. - № 10. - С. 72 – 78.*
3. *Макуха С. М. Альтернатива кредитним стимулам зерновиробництва / С.М. Макуха // Моделі забезпечення сталого розвитку світового господарства: економіка, фінанси, право /*

Збірник матеріалів XI міжнародної науково-практичної конференції 30 травня 2008 року / Голов. редактор Покрещук О.О.; УДУФМТ. – Київ, 2008. - С. 37-40.

4. *Непочатенко О.О. Кредитування сільськогосподарських товаровиробників на основі диверсифікації фінансових послуг / О.О. Непочатенко // Економіка АПК, 2007. - № 6. - С. 61 – 66.*

5. *Непочатенко О.О. Проблеми правового та методологічного забезпечення банківського кредитування аграрних підприємств / О.О. Непочатенко // Облік і фінанси АПК, 2006. - № 2. - С. 70 -76.*

6. *Чмирь С.М. Деякі теоретичні підходи до сучасної практики зернового виробництва в Україні / С.М. Чмирь // Економіка АПК, 2007. - № 11. - С. 79 – 82.*

7. <http://www.minagro.gov.ua> - офіційний сайт Міністерства аграрної політики України.

Макуха С.Н. Финансовые стимулы развития производства зерна

Обосновываются необходимость и научные основы совершенствования финансового механизма стимулирования развития производства зерна в условиях трансформации экономики Украины. Исследуются прямые и обратные связи и характер влияния финансовых факторов на развитие производства зерна как ведущего сегмента сельскохозяйственной отрасли.

Ключевые слова: производство, зерно, помощь, финансы, фонды, кредиты, компенсации, лизинг, рост, государство, программа, технологии, инновации, урожайность.

Maкуha S. Finances stimulations of grain productions development

Necessary and sciences views of an grain productions finances stimulations mechanism improvement into Ukrainian economics transformation have grounded. Direct and backs links and finances factors influence character on grain productions development as agriculture base segment have suggested.

Key words: productions, grain, help, finances, fund, credit, compensation, leasing, growth, state, program, technology, innovation, grain productivity.